

Наприклад: *alkoholreich, arbeitsreich, baumreich, fettreich, inhaltsreich, kalorienreich, kunstreich, schneereich, sinnreich, vitaminreich*. Поодинокими є прикметники із напівсуфіксом *-reich*, утворені від дієслівних (8%) та прикметникових основ (3%). Наприклад: *gnadenreich listenreich, neureich*.

Суфікс *-frei* слугує для утворення прикметників від іменникових, прикметникових та дієслівних основ. При аналізі було нами визначено 53 прикметники з напівсуфіксом *-frei* (11%); близько 50 з них утворені від іменних основ (96%). Наприклад: *waffenfrei, textilfrei, straffrei, stoßfrei, steuerfrei, rauschfrei, mangelfrei, koffeinfrei*. Рідко з цим напівсуфіксом утворюються прикметники від дієслівних (2%) та від прикметникових основ (2%). Наприклад: *rostfrei, bleifrei*. Отже, іменникові основи при творенні прикметників з напівсуфіксом *-frei* є також найпродуктивнішими.

Найменш вживаним є напівсуфікс *-arm*. За його допомогою утворено близько 30 прикметників, що становить 7% від загальної кількості проаналізованих лексичних одиниць. Наприклад: *energiearm, fettarm, fischarm, geräuscharm, kontaktarm, kontrastarm, rauscharm, schlafarm, wasserarm*. Усі прикметники з цим напівсуфіксом утворені від іменних основ.

Отже, найпродуктивнішою при творенні прикметників за допомогою напівсуфіксів *-los, -reich, -arm, -frei, -voll* є іменна основа (93%), рідше прикметники утворюються від дієслівних (3%) та прикметникових (2%) основ, поодинокими є випадки утворення прикметників від прийменникових (1%) та займенникових (1%) основ. Таким чином, наше дослідження свідчить, що напівсуфікс *-los* є найпродуктивнішим і зокрема при утворенні прикметників від іменних основ. Менш продуктивними напівсуфіксами є *-frei, -voll, -reich*, напівсуфікс *-arm* є найменш продуктивним.

Література:

1. Макушева Ю.М. Функциональная значимость словообразовательных суффиксов // Функционально – семантический анализ языковых единиц. – Алма-Ата: Казахский университет, 1986. – С. 102-108.
2. Степанова М.Д. Словообразование немецкого языка. –М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1953. – 376 с.
3. Iskos A., Lenkova A. Deutsche Lexikologie. – Leningrad: Staatsverlag für Lehrbücher und Pädagogik, 1963. – 275 S.

Джерело фактичного матеріалу:

1. Duden. Universalwörterbuch. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2000. – 1898 S.

Березницька Г.А.

Донецький національний університет

Науковий керівник –д. філол. н., проф. Загітко А.О.

Аналітичні вияви термінів в українській синтаксичній термінології

Метою роботи є з'ясування структурних параметрів аналітичних номінацій у синтаксичній терміносистемі української мови. Мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) диференціювати ознаки аналітичних і синтетичних термінів; 2) описати шляхи формування та побудувати структурні моделі синтаксичних термінологічних сполук; 3) охарактеризувати семантико-парадигматичні відношення в сучасній синтаксичній термінології.

У сучасній синтаксичній термінології наявні однослівні та неоднослівні терміни з кількісною перевагою останніх. Суттєвим виступає з'ясування різниці між синтетичними та аналітичними термінами. Останні є переважно субстантивними словосполученнями, складові компоненти яких пов'язані між собою за допомогою однієї з форм підрядного зв'язку – узгодження, керування, прилягання (іменного прилягання) або кореляції.

Такі терміносполучення мають сталий порядок складників, характеризуються відтворюваністю, стійкістю, семантичною цілісністю, нездатністю членуватися на самостійні терміни без утрати значення, яке вони виражають [3, с. 4-5].

Серед досліджуваних аналітичних синтаксичних термінологічних словосполучень кількісно переважають двокомпонентні термінологічні сполуки. Зафіксовано 247 одиниць синтаксичних термінів, (69,7% від загальної кількості проаналізованих аналітичних конструкцій). Залежно від частиномовної належності стрижневого слова двокомпонентні термінологічні словосполучення поділяються на дві основні групи.

Найпоширенішими серед двокомпонентних термінологічних словосполучень є **субстантивно-ад'єктивні**, утворені за такими моделями:

1) $Adj_1^{sin\ g/pl} + N_1^{sin\ /pl}$: *графічна форма, дійсний спосіб; термінальні категорії, обставинно-означальні відношення*

Означенням є переважно відносний прикметник, що конкретизує, уточнює родові значення терміна-іменника, надаючи всій терміносполуці видового термінологічного значення

Якісні прикметники наявні в аналізованій терміносистемі в значно меншій кількості (напр. *активний синтаксис, актуальне членування*).

На другому місці за кількісним показником перебувають **субстантивно-субстантивні** термінологічні словосполучення – 43 одиниці, (17,4% від загальної кількості двокомпонентних термінологічних сполук).

Такі термінологічні сполуки представлені генітивними термінологічними словосполученнями, які побудовані за моделями:

- 1) $N_1^{sin\ g/pl} + N_2^{sin\ /pl}$: *компонент речення, об'єкт впливу, предикати дії, предикати стану;*
- 2) $N_1^{sin\ g} + Adj_1^{sin\ g}$: *об'єкт адресатний, об'єкт знаряддєвий.*

У досліджуваній терміносистемі досить поширеними є трикомпонентні аналітичні терміни, які представлені 45 одиницями, (82,4% від загальної кількості проаналізованих неоднослівних номінацій). Побудовані вони за такими моделями:

- 1) $Adj_1^{sin\ g/pl} + N_1^{sin\ g/pl} + N_2^{sin\ g}$: *актуальне членування висловлення, комунікативна організація речення, експозитивна пресупозитивна функція, другорядні члени речення;*
- 2) $Adj_1^{sin\ g/pl} + Adj_1^{sin\ g/pl} + N_1^{sin\ g/pl}$: *безсполучникове складне речення, короткі неповні речення, субкатегорійні граматичні ознаки.*

За кількісним показником (11 одиниць), термінологічні сполуки, побудовані за моделлю $Adj_1^{sin\ g/pl} + Adj_1^{sin\ g/pl} + N_{1,2}^{sin\ g/pl}$, перебувають на другому місці і становлять 19% від загальної кількості трикомпонентних терміносполучень. Дериваційною базою для творення ТС за моделлю $Adj_1^{sin\ g/pl} + Adj_1^{sin\ g/pl} + N_{1,2}^{sin\ g/pl}$ є сполука прикметника з іменником, яка уточнюється, конкретизується за допомогою ще одного прикметника, $N_1^{sin\ g} + Adj_1^{sin\ g} + N_2^{sin\ g}$: *суб'єкт активного руху;*

- 1) $N_1^{sin\ g} + Adj_2^{pl} + N_2^{pl}$: *суб'єкт модальних відношень;*
- 2) $N_1^{pl} + Adj_2^{sin\ g} + N_2^{sin\ g}$: *детермінанти дериваційно-ситуативного типу.*

Модель $N_1^{sin\ g/pl} + Adj_2^{sin\ g/pl} + N_2^{sin\ g/pl}$ репрезентують три термінологічні сполуки, або 1,4% від загальної кількості трикомпонентних словосполучень. Вона утворюється шляхом поширення іменником двокомпонентного ТС, побудованого за моделлю $Adj_2^{sin\ g/pl} + N_2^{sin\ g/pl}$, причому бінарна сполука стоїть у формі родового відмінка, пор. *детермінанти + дериваційно-ситуативний тип = детермінанти дериваційно-ситуативного типу.*

Чотирикомпонентних термінологічних сполук нараховуємо 35 одиниць (9,8% від загальної кількості багаточленних ТС). Механізм творення таких термінологічних сполук: до трикомпонентного ТС додається прикметник (рідше – прислівник), який звужує значення вихідної сполуки ($Adj_1^{sing/pl} / Adv + (Adj_1^{sing/pl} + Adj_1^{sing/pl} + N_1^{sing/pl})$): *елементарна мінімальна синтаксична одиниця, двоскладні елементарні прості речення, локативні придієсловні складнопідрядні речення, наявні моделі чотирикомпонентних термінів з використанням прийменників:*

- 1) $N_1^{pl} + Pr\ aep + Adj_5^{sing} + N_5^{sing}$: *конструкції з модифікованим предикатом;*
- 2) $Adj_1^{pl} + N_1^{pl} + Pr\ aep + Adj_5^{pl} N_1^{pl}$: *складні речення із взаємозалежними частинами.*

П'ятикомпонентних термінологічних сполук нараховуємо 10 одиниць, що становить 2,8% від загальної кількості багаточленних ТС: *дериваційна парадигма структурної схеми речення, між схемні парадигматичні стосунки дериваційного типу.* У складі термінів можуть бути наявні прийменники: *конструкції з неозначено-особовою модифікацією суб'єктної синтаксеми, складні речення з недиференційованим синтаксичним зв'язком, складнопідрядні речення з прислівними підрядними частинами.*

Шестикомпонентних ТС зафіксовано три одиниці, або 0,84% від загальної кількості багаточленних ТС: *морфологічний спосіб формального вираження синтаксичних зв'язків, формально-синтаксичний компонент граматичної основи двоскладного речення.*

Терміносполучення, що складаються з восьми компонентів, охоплюють одну номінацію - *нерозчленоване власне прислівне складнопідрядне речення з підрядною з'ясувальною предикативною частиною.*

На словеснопоняттєвому рівні між термінами української синтаксичної термінології простежуються явища синонімії й антонімії.

Термінологічні одиниці, що репрезентуються значенням тотожності, насправді дуже різні за

характером, спільною для них є лише тотожність позначуваного поняття. Серед них виділяються групи аналізованих одиниць, що мають у науковій літературі різні назви. Синоніми – одиниці однієї мови з тотожним або близьким значенням – у свою чергу поділяються на абсолютні синоніми (одиниці з тотожним лексичним значенням) і часткові синоніми (одиниці з близьким значенням: *графічна форма – інтонаційно-звукова форма, формальний синтаксис – лінгвістичний синтаксис*). Синонімами є також різнокореневі слова, уживані для номінації того самого поняття. У межах української синтаксичної термінології можна виділити такі типи синонімів:

1) синоніми, що постають на національному мовному ґрунті: *синтаксичне слово-синтаксична форма, стрижневе слово – стрижневе ядро*. У синонімах цього типу різне співвідношення явища синонімії з компонентами ТС: наявні синоніми до стрижневого слова (*комунікативна організація речення – комунікативна структура, комунікативний вербальний акт – комунікативне вербальне висловлення, пропозиційна настанова – пропозиційне відношення*), наявні синоніми до залежного компонента (*формальний синтаксис – лінгвістичний синтаксис, словокласифікаційні категорії – стабільні категорії*).

2) абсолютні синоніми, що є протиставленням інтернаціонального терміна та національного відповідника: *індикатив-дійсний спосіб, денотативна функція-номінативна функція*. У синонімах цього типу можна простежити різну кореляцію структур: термін-слово – термін-словосполучення (*генитив – родовий відмінок, імператив – наказовий спосіб*), термін-словосполучення – термін-словосполучення (*релятивні імена – відносні імена, дуплексивний зв'язок – подвійний зв'язок*).

Якщо розглядати співвідношення національного та інтернаціонального в аналітичних синтаксичних термінах, наявні такі компонентні варіанти ТС:

1) аналітичні терміни, які є гібридними утвореннями, тобто мають у своєму складі і національні, і запозичені терміноодиниці: *денотативна функція, інтенційна інтерпретація*;

2) аналітичні терміни, які повністю складаються з національних одиниць: *відносні імена, подвійний зв'язок, цільова інтерпретація*.

Оскільки між термінами немає тієї градації у вираженні спільного значення (від нейтрального до стилістично чи емоційно забарвленого), яка властива загальномовним синонімам, тому виділяємо термінологічне синонімічне об'єднання (ТСО). За наявністю/відсутністю семантичних відмінностей у термінологічних синонімічних об'єднаннях розмежуємо такі типи ТСО: а) абсолютні (у термінів відсутні семантичні відмінності: *безпосередній зв'язок – прямий зв'язок, відносні відношення – релятивні відношення, залежний член речення – підпорядкований член речення*); б) відносні (значення синонімічних термінів різняться відмінною семою: *актуальне членування – функціональна перспектива висловлення* (ці терміни мають спільну сему “відношення до речення як комунікативної одиниці”, але значення термінологічної одиниці *функціональна перспектива висловлення* ширша, бо її стрижневий компонент вказує на відношення до більшої за обсягом комунікації).

В українській синтаксичній термінології виділяємо два типи антонімів:

1. Терміни-антоніми, що різняться певною диференційною ознакою: *семантично-елементарне речення – семантично-неелементарне речення, предикативна конструкція – напівпредикативна конструкція*.

Зважаючи на те, якою частиною терміна передається протиставне значення, виділяємо різнокореневі та спільнокореневі антоніми. Різнокоренева антонімія реалізується шляхом семантичного протиставлення коренів, наприклад: *повне модальне питання – часткове модальне питання*. Спільнокореневі антоніми з протиставним значенням творяться чергуванням наявності префікса та його нулем: *речення з координованими головними членами – речення з некоординованими головними членами, складне сполучникове речення – складне безсполучникове речення*.

2. Терміни-антоніми, що мають полярну протилежність: *просте речення – складне речення* (кількісна ознака), *безособове речення – одноособове речення* (особова ознака), *неелементарні складносурядні речення – неелементарні складнопідрядні речення* (синтаксичний зв'язок). Синтаксичні терміни входять до антонімічних опозицій, серед яких розрізняють опозиції векторного типу, які виражаються словотворчими засобами (*опосередкований зв'язок – безпосередній зв'язок*), і комплементарні опозиції, які виражені різними лексемами (*глибинна структура – поверхнева структура, повне модальне питання – часткове модальне питання*).

Отже, аналізуючи аналітичні вияви термінологічних сполук української синтаксичної термінології, виявляємо перевагу двокомпонентних термінологічних одиниць, утворених шляхом поєднання іменника з простим чи складним відносним прикметником, який узгоджується з першим та поєднання іменник з іменником, що виражені генітивними терміносполученнями. Констатуємо

достатнє поширення трикомпонентних термінологічних сполук, які утворюються шляхом ускладнення двокомпонентних сполук іменником чи прикметником, наявність чотирикомпонентних термінологічних сполук, які творяться шляхом ускладнення трикомпонентних термінів прикметником і прислівником. Найбільший вияв щодо компонентного складу термінологічної сполуки української синтаксичної термінології набули у восьмикомпонентних одиницях.

Виявлено явища абсолютної синонімії та синонімії на національному мовному ґрунті. З'ясовано, що більшість абсолютних синонімів типу *“інтернаціональний термін - національний відповідник”* репрезентуються синонімічними дублетами, а синонімії, що утворюються на національному мовному ґрунті - словотворчі варіанти терміну або часткові терміни. Також виявлено явища спільнокореневої антонімії, що являє собою опозиції векторного типу, та різнокореневої антонімії, яка представлена комплементарними опозиціями, на словеснопоняттєвому рівні між термінами української синтаксичної термінології.

Література

1. Енциклопедія “Українська мова” - К.: Укр. Енциклопедія (вид. 2), 2004.
2. Загнітко А. Теорія сучасного синтаксису. – Д., ДонНУ, 2008.
3. Чушкова О.В. Аналітичні терміни в економічній терміносистемі. Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Х., 2003. – 16 с.
4. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии. - М., 1957.
5. Виноградов В.В. О формах слова. - 1944. - Т.3. - Вип.1.
6. Вихованець І.Р. У світі граматики. - К., 1987.

Бескорса О.А.

*Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – викл. Громова Н. В.*

Культура мовлення в мережі Інтернет

Науково-технічний прогрес змінював світ упродовж віків. Життя людей ставало цікавішим, комфортнішим. Тому сьогодні відмовитися від його досягнень практично неможливо.

Одним із вагомих надбань людства кінця ХХ – початку ХХІ століття стала всесвітня мережа Інтернет. Вона набуває популярності в Україні, все більше людей захоплюються віртуальною реальністю. У зв'язку з цим постало питання вивчення кіберпростору та його впливу на людину. Варто відзначити, що цією проблемою зацікавилися не лише фахівці в галузі психології та психіатрії, а й мовознавці. Адже створення й розвиток віртуального світу, як ареалу існування активного прошарку населення, зумовили виникнення власної мови.

На сучасному етапі мовознавці приділяють більше уваги функціонуванню та розвитку української комп'ютерної лексики, залишаючи осторонь культуру мовлення як одну з найважливіших умов існування живої мови. Тому предметом нашого дослідження є культура мовлення в мережі Інтернет.

Культура мовлення – це система вимог, регламентацій стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності (усній чи писемній) [1, с. 49]. У цілому, спілкування в мережі Інтернет підпорядковується загальномовним нормам, але має суттєві відмінності. Ми можемо говорити про власний мовленнєвий етикет Інтернет-спілкування.

Нині всесвітня мережа стала не лише найпопулярнішим інструментом одержання необхідної й актуальної інформації, а й засобом спілкування. Найактивнішими її користувачами є чоловіки. Вони найчастіше відвідують клуби Інтернет-спілкування, працюють у мережі. Щодо жіночої половини, то в клубах дівчат набагато менше – їх Інтернет цікавить переважно як джерело інформації. Ще однією особливістю віртуального світу є те, що його активними користувачами є переважно молоді люди.

На нашу думку, це зумовлено тим, що сучасне суспільство не дає можливості для повноцінного безпосереднього спілкування молоді, змушуючи її шукати якусь альтернативу [6]. Саме таким штучним заміником реального спілкування став віртуальний світ.

На сьогодні навіть створені правила мережевого етикету – так званий “Нетикет”. Але, як не прикро це визнавати, про мовленнєвий етикет в Інтернет-спілкуванні ми забуваємо надто часто.

Інтернет-спілкування зазвичай не відповідає навіть основним ознакам культури мовлення. Розглянемо найважливіші з них: